

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

УДК 327.7+327.8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15667073>

**Вплив груп інтересів Європейського Союзу на процес прийняття рішення
про вступ України до ЄС**

Олександр Дем'янчук

Доктор політичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,

E-mail: demyanchuk@ukma.edu.ua,

<https://orcid.org/0000-0003-1389-1714>

Єлизавета Тюканкіна

Студентка МП «Політологія» («Німецькі та європейські студії»),

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,

E-mail: ye.tiukankina@ukma.edu.ua,

<https://orcid.org/0009-0009-3926-9238>

Прийнято: 30.05.2025 | Опубліковано: 14.06.2025

***Анотація.** Стаття присвячена визначенню можливих впливів груп інтересів у Європейському Союзі та його державах-членах на різних рівнях інституційного механізму Союзу на ведення переговорів про процес і процедури прийняття рішень стосовно приєднання України до Європейського Союзу крізь призму теорії груп інтересів та теорії «дворівневої гри» Р. Патнема. Виходячи з положень Лісабонського договору, визначено, які інститути ЄС та окремих країн-членів беруть участь у процесі європейської інтеграції на кожному з його етапів. Дослідження базується на вивченні документів і використанні вторинних джерел для проведення класифікації та пояснення політичних явищ і*

дій, що спостерігаються навколо процесу євроінтеграції України. Нами виділено чотири рівні груп інтересів у ЄС: «міждержавні або міжурядові групи» (утворені окремими державами-членами ЄС для захисту своїх інтересів або досягнення власних цілей); «політичні групи ЄС» (утворюються політичними партіями в рамках Європейського Парламенту); «європейські неурядові групи» (громадські та професійні організації, що діють в ЄС на міжурядовому рівні); та «національні групи інтересів» (діють всередині держав-членів і через тиск на національні уряди намагаються впливати на рішення на рівні інститутів ЄС). На першому рівні у свою чергу виділені чотири групи інтересів: «Ядро-центр», «Прихильники», «Блокувальники» та «Нейтрально-обережні». На другому рівні виділяються дві групи – одна навколо Європейської народної партії зі спрямуванням на підтримку європейської та євроатлантичної інтеграції України та друга – у складі партій «Ідентичність і демократія» та «Лівих». На третьому рівні звертають на себе увагу різного роду громадські, бізнесові та лобістські організації, і на четвертому – групи інтересів різного спрямування і структури всередині самих держав-членів. Подальші детальні дослідження можуть визначити роль і ступінь впливу окремих груп інтересів на кожному етапі процесу вступу України до Європейського Союзу.

Ключові слова: Європейський Союз, держави-члени ЄС, групи інтересів, теорія дворівневої гри Р. Патнема, євроінтеграція України.

European Union Interest Groups Influence on the Process of Ukraine Accession to the EU

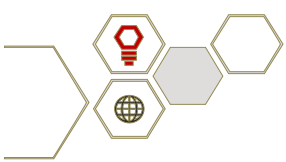
Oleksandr Demianchuk

Doctor of Political Science, Professor of the International Relations Dept.,

National University of Kyiv-Mohyla Academy,

E-mail: demyanchuk@ukma.edu.ua,

<https://orcid.org/0000-0003-1389-1714>

Yelyzaveta Tiukankina

Student, Master Degree Program in Political Science (German and European Studies)

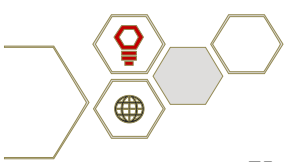
National University of Kyiv-Mohyla Academy,

E-mail: ye.tiukankina@ukma.edu.ua,

<https://orcid.org/0009-0009-3926-9238>

Summary. *The article is focused on defining possible influence of interest groups within the European Union and the member-states at various levels of the EU institutional mechanisms on negotiations concerning the process and procedures of Ukraine accession using the theory of interest groups and theory of two-level game by Robert Putnam. Proceeding from the Lisbon Treaty provisions there has been defined which EU and member-states institutions take part at each of the accession procedure levels. Studies are based on the official documents and various secondary information resources for classification and explanation of political phenomena and actions around European integration process of Ukraine. Four levels of interest groups in the EU are defined: “intergovernmental groups” created by some member-states for defending their interests or reaching specific goals; “political groups” which consist of political parties inside the European Parliament; European non-governmental and professional lobbying/advocacy groups acting in the European intergovernmental space; and “national interest groups” that operate inside member-states and due to the pressure on national governments try to influence European decisions making.*

Four interest groups were discriminated on the first level: “Core-Center”, “Adherents”, “Block Jammers”, and “Neutrally-cautious”. Second level contains two groups – one around the European People Party tending to support the European and Euro-Atlantic integration of Ukraine and another - Identity and Democracy with the Left opposes the efforts. The third and fourth levels include a lot of NGOs, business and lobbyist groups of the European and national areas of activity. The following detailed studies might specify interest groups on all the four levels and define a degree of their influence on each level of the Ukraine accession process.

Keywords: *The European Union, Ukraine European Integration, interest groups, two-level game theory by Robert Putnam.*

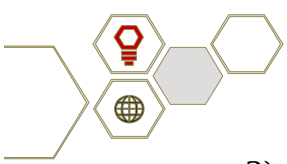
Вступ. Україна наразі перебуває на початку шляху до набуття повноправного членства у Європейському Союзі (далі – ЄС або Союз), який розпочався з отримання статусу держави-кандидата у члени ЄС у червні 2022 року, відкриттям переговорного процесу у грудні 2023 року і затвердженням переговорної рамки у червні 2024. Вже до кінця 2025 року очікується відкриття перших переговорних кластерів щодо майбутнього членства України в ЄС [1; 2].

При цьому, прагнення України стати частиною Європейського Союзу не тільки визначає майбутнє нашої країни, але й впливає на внутрішню динаміку розвитку самого ЄС, ставлячи низку важливих питань для держав-членів Союзу, які мають різні інтереси, політичні позиції та вимоги до потенційних нових учасників. Оскільки рішення щодо вступу нового члена до ЄС мають одностайно ухвалити усі 27 чинних держав-членів Союзу, цей процес є складним і залежить від інтересів різних груп, таких як уряди держав-членів, бізнес організації та інші економічні об'єднання, лобістські організації, неурядові організації, правозахисні, екологічні організації та інші громадські рухи. Тому роль таких груп інтересів у переговорному процесі та під час прийняття рішення про вступ до ЄС є критично важливою.

Мета статті: виявити й описати основні групи інтересів в ЄС, які є активними акторами, тобто підтримують, нейтрально сприймають чи заперечують проти вступу України до ЄС, виходячи з теорії груп інтересів та теорії дворівневої гри Р.Патнема.

Задля досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання дослідження:**

- 1) визначити основні рівні груп інтересів, на яких вони діють у межах ЄС з урахуванням особливої правової природи та інституційної структури ЄС;
- 2) встановити основні групи інтересів на кожному з рівнів їхньої діяльності;

3) виявити можливий вплив зазначених груп інтересів на процес прийняття рішення про вступ України до ЄС та описати їх ключові позиції й вимоги.

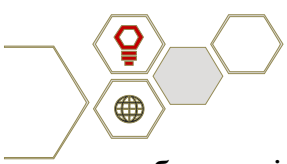
Об'єктом дослідження у цій статті є діяльність груп інтересів у Європейському Союзі та їх вплив на процеси прийняття політичних рішень.

Предметом дослідження є вплив груп інтересів у ЄС і країнах-членах на процес європейської інтеграції України, зокрема на хід переговорів щодо майбутнього членства й процес прийняття рішення щодо вступу України до ЄС.

Методологія дослідження груп інтересів в ЄС та їх впливу на процес прийняття рішення щодо вступу України до ЄС у цій статті спирається в якості теоретичної основи на теорію груп інтересів М. Олсона [3], А. Бентлі та Д. Трумана [4; 5], а також теорію дворівневої гри Р. Патнема [6]. Теорія дворівневої гри Р. Патнема (в інтерпретації О. Дем'янчука та А. Леденьової [7]) використовується для пояснення взаємодії між внутрішньою політикою (діяльністю груп інтересів у межах окремих держав-членів ЄС) та зовнішньою політикою (діяльністю груп інтересів на міжурядовому рівні в межах інституційної структури ЄС). Особлива увага приділяється ролі груп інтересів у підтриманні балансу між національними інтересами окремих країн-членів і загальноєвропейськими цілями.

Наше дослідження базується на вивченні документів і використанні вторинних джерел для проведення класифікації та пояснення політичних явищ і дій, що спостерігаються навколо процесу євроінтеграції України.

У першій частині цієї статті розглянуто інституційну структуру та механізм процесу прийняття рішення в ЄС щодо приєднання нового члена. У другій частині статті показані існуючі в ЄС групи інтересів щодо питання приєднання України до ЄС і проведена їх класифікація з урахуванням місця в інституційній структурі ЄС та в механізмі прийняття рішення про приєднання нових членів ЄС, а також різних ступенів впливу, позицій і поглядів таких груп інтересів щодо шляху України до ЄС (з огляду на ключові положення теорії груп інтересів [3-5] і теорії дворівневої гри Р. Патнема у її видозміненому підході

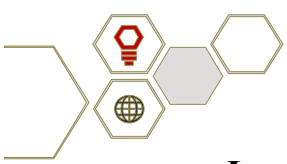

багаторівневості [6; 7]). Запропонований поділ груп інтересів в ЄС сприятиме більш глибокому, комплексному і практичному розумінню, особливо для українських політиків, державних службовців, залучених до відповідних процесів, та громадянського суспільства, складних внутрішньоєвропейських дискусій та політичних питань під час переговорного процесу щодо майбутнього членства в ЄС, з якими українські владні інститути зіткнуться в найближчі кілька років.

Групи інтересів: теоретичні уявлення. Мансур Олсон у своїй книзі «Логіка колективної дії» [3, с.122] зазначає, що групи інтересів справляють асиметричний вплив на вироблення й ухвалення публічних політик. Він так визначає групи інтересів: «Організації з першочергово економічними цілями, як, наприклад, профспілки, аграрні кооперативи й інші типи груп тиску, зазвичай заявляють, що вони служать інтересам тих груп, які представляють, і не згодні бути здебільшого філантропічними організаціями, що діють за межами інтересів своєї групи. Тож було би дивно, якби більшість членів цих «груп інтересів» назавжди занедбала б свої власні, індивідуальні інтереси. А групи з переважно шкурними інтересами навряд чи залучатимуть осіб суто альтруїстського кшталту. Отже, для таких організацій спільною рисою буде егоїстична, шкурницька поведінка їхніх членів і їх в цілому». [там само, с. 65].*

Надалі ми використовуватимемо поняття груп інтересів саме в розумінні Мансура Олсона як «малих груп», тобто, малочисельних об'єднань індивідів, у кожного з яких є достатньо чіткі уявлення про мету і цілі функціонування групи, певні ресурси – інтелектуальні, ідейні, професійні, можливо (але не обов'язково) фінансові та суспільна підтримка (останнє може забезпечуватися лідером групи). За детальним аналізом типів груп інтересів, їхньої генези та ролі в розробці й здійсненні публічної політики можна звернутися до статті І. Єремєєвої та В. Шаповала [4]. Що ж стосується діяльності груп інтересів усередині ЄС, можна порекомендувати праці Dür, Andreas & De Bièvre, Dirk [8; 9].

* Переклад з англійської О. Дем'янчука. – прим. авт.

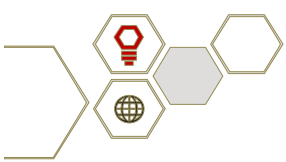
Інституційне забезпечення процесів прийому нових країн у члени ЄС.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спонукало європейських лідерів повернути питання розширення Європейського Союзу до політичного порядку денного, надавши йому геостратегічного значення. У той час як Україна продовжує захищатися від збройної агресії зовнішнього ворога – російської федерації, й веде не менш запеклу боротьбу із внутрішнім ворогом – корупцією, на високому рівні проявляється політична воля керівництва європейських інституцій та окремих держав-членів щодо бачення України як нового члена ЄС не пізніше 2030 року [10] і загальна підтримка європейських прагнень громадян України як найпопулярнішого кандидата на вступ до ЄС (за результатами ексклюзивного опитування IPSOS/Euronews, проведеного у березні 2024 року, 45% європейців позитивно ставляться до України як члена ЄС серед усіх 5-ти кандидатів [11]).

Тим не менш, перешкоди на шляху України до вступу в ЄС залишаються. Ці перешкоди пов'язані не тільки з продовженням запеклої боротьби та необхідністю подолання зовнішнього і внутрішніх ворогів нашої держави, а й і з необхідністю досягнення одностайної позиції держав-членів ЄС для успішного проведення переговорів щодо майбутнього членства й закриття усіх переговорних кластерів і для прийняття такого важливого політичного рішення, як приєднання до ЄС.

В інституційній структурі ЄС на найвищому рівні виділяють чотири інститути, які безпосередньо залучені та є головними акторами (суб'єктами) процесу переговорів і прийняття рішення про вступ до ЄС, а саме – Європейську Раду, Раду ЄС (Раду Міністрів), Європейський парламент та Європейську Комісію [12; 13; 14]. Розглядаючи вказаних акторів, важливо акцентувати увагу на складі та ключовій ролі кожного із цих чотирьох інститутів ЄС у процесі прийняття рішення про вступ до ЄС.

Так, **Європейська Рада**, яка складається із голів держав та урядів, по одному представнику від кожної із 27-ми держав-членів ЄС, виступає в якості інституту ЄС, який одностайно визначає політичні пріоритети та стратегічний

порядок денний ЄС, яким мають керуватися усі інші європейські інституції [13]. Специфіка цього інституту, його структура і функції, основні напрямки діяльності дозволяють сумніватися в існуванні формалізованих стабільних і потужних груп інтересів, але, як буде показано нижче, є сенс застосовувати модель груп інтересів і до Європейської Ради.

Рада ЄС (часто її називають Радою Міністрів) складається із 27 представників від кожної держави-члена на урядовому рівні у 10 конфігураціях Ради залежно від сфери політики. Рада ЄС є інститутом ЄС, який ухвалює законодавчі рішення (спільно або за участю Європейського парламенту), бере участь у проведенні переговорів про вступ, зокрема під час міжурядових конференцій, а також приймає рішення про відкриття та закриття переговорних розділів [14].

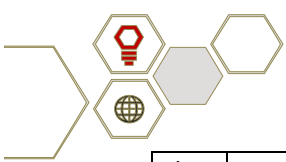
Європейський парламент на рівні з Радою ЄС, є одним із законодавчих суб'єктів ЄС, ухвалює законодавчі рішення, дає згоду на затвердження Договору про приєднання до ЄС та ухвалює рішення про його ратифікацію [12; 15].

І нарешті, **Європейська комісія** як свого роду виконавчий орган ЄС, єдиний суб'єкт законодавчої ініціативи в ЄС та суб'єкт контролю за виконанням державами-членами своїх зобов'язань за Договорами ЄС. Комісія готує проекти рішень ЄС, висновки, звіти про виконання Пакету розширення ЄС та надає рекомендації щодо прогресу країн-кандидатів на шляху їх членства до ЄС, складає висновок про готовність держави-кандидата до приєднання до ЄС [16].

Процес приєднання та прийняття рішення про вступ до ЄС представлений у Таблиці 1 із виділенням відповідних етапів та ключових суб'єктів прийняття рішень.

Таблиця 1. Етапи приєднання країни до ЄС та ключові актори процесу

№	Етап	Ключові актори (суб'єкти)
1.	Подання заявки на членство	держава-потенційний кандидат
2.	Надання статусу держави-кандидата у члени ЄС.	Європейська Рада
3.	Відкриття переговорів та затвердження переговорної рамки про вступ	Висновок ЄК, рішення Ради ЄС

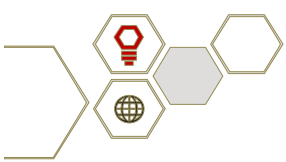
4.	Проведення переговорів (35 розділів по 6 кластерів) та успішне закриття кожного переговорного розділу	Європейська комісія, Рада ЄС, з урахуванням настанов Європейської Ради
5.	Складання висновку про готовність держави-кандидата до вступу	Європейська комісія
6.	Прийняття рішення про затвердження Договору про приєднання	Рада ЄС та згода Європейського парламенту
7.	Ратифікація Договору про приєднання Європарламентом, парламентами країн-членів та/або винесення на референдум	Європарламент, національні парламенти держав-членів, громадяни держав).

(Таблицю складено на основі аналізу положень Договору про ЄС (ст. 13-18, ст. 49)[12], а також публікацій та інформації щодо процесу розширення, розміщеної на офіційному веб-сайті Європейської Комісії [17])

Необхідно розуміти, що на кожному зі згаданих етапів процесу приєднання нової держави до ЄС на ведення переговорів та ухвалення рішень відповідними суб'єктами – інститутами ЄС впливають ті чи інші групи інтересів, узгодження інтересів, позицій і вимог яких в кінцевому підсумку має важливий вплив на процес прийняття рішення про вступ до ЄС в цілому. Ці групи інтересів можуть виникати як тимчасові утворення інституційного або неінституційного характеру – наприклад, об'єднання кількох держав чи політичних партій навколо певних спільних інтересів або неформальні об'єднання експертів з окремих галузей суспільного життя задля збереження або зміни публічних політик (так звані групи «адвокасі»).

Отже, визначаючи ключові групи інтересів, які можуть впливати на прийняття рішення про приєднання до ЄС, слід виходити як з особливої правової природи, інституційної структури та механізму прийняття рішень в ЄС, так і структури (етапності) самого процесу приєднання нового члена до ЄС взаємодії відповідних ключових акторів прийняття рішень між собою на кожному із етапів цього процесу.

Розуміючи, що ЄС являє собою особливий союз держав-членів, що виражається у відповідній інституційній структурі всього Союзу загалом, завданнях, функціях та складі відповідних інститутів ЄС – суб'єктів прийняття рішень про приєднання до ЄС, ураховуючи подану вище інституційну структуру ЄС, можливо виділити такі **чотири рівні груп інтересів в ЄС**:

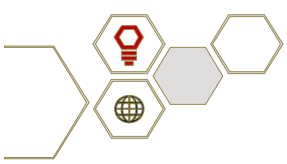

- **I рівень «Міждержавні або міжурядові групи»** – це групи інтересів, які утворюють держави-члени ЄС для захисту своїх інтересів чи досягнення певних цілей через вплив на європейські інститути;
- **II рівень «Політичні групи ЄС»** – це групи інтересів у Європейському парламенті, які представлені відповідними європейськими політичними партіями, об'єднаними не за національним принципом, а за політичною приналежністю;
- **III рівень «Європейські неурядові групи»** – представлений групами інтересів – неурядовими громадськими та професійними організаціями, які діють на території ЄС на міжурядовому рівні;
- **IV рівень «Національні групи»** – до цього рівня можна віднести групи інтересів, які діють всередині самих держав-членів ЄС та через тиск на національні уряди впливають на позицію цих держав на європейській арені.

Розглянемо детальніше кожен із вищеназваних рівнів груп інтересів.

У межах I рівня груп інтересів можливо виділити такі групи інтересів у складі держав-членів ЄС (виходячи з умов, що одна держава-член діє як один актор, одна група інтересів та в цілому на рівні ЄС представляє узгоджену позицію різних груп інтересів національного рівня):

1) група держав-членів «Ядро-центр» - до цієї групи відносяться держави-засновники ЄС, серед яких найбільшу роль та політичну і економічну вагу мають Німеччина і Франція. Держави цієї групи розуміють важливість та геостратегічність рішення про розширення ЄС на Схід Європи та необхідність приєднання нових держав-членів, закриваючи таким чином сірі зони на європейському континенті по сусідству з ЄС і завершуючи політичний проект «повноцінної Європи» як важливої складової та необхідної умови забезпечення миру, безпеки й процвітання європейських народів [17]. Водночас, позиція цих держав-членів не визначена раз і назавжди, вона навіть може кардинально змінитися за наявності якихось критичних внутрішньонаціональних обставин або екзистенційних причин для самого ЄС. Ці держави мають певні сумніви, застороги та упередження щодо майбутнього членства України у ЄС. Однак їхній

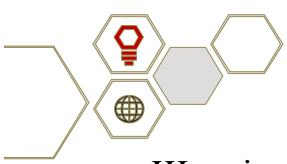
голос у питанні ведення переговорів про вступ та загалом ухвалення політичного рішення про прийняття України до ЄС (у тому числі, шляхом впливу чи примушування інших держав-членів змінити свою позицію та підтримати чи пристати на позицію «ядра») – ключовий і вирішальний.

Крім того, Німеччина і Франція традиційно займають більш обережну позицію щодо подальшого розширення ЄС, враховуючи економічні й соціальні виклики для своїх держав та ЄС в цілому, які можуть виникнути у разі прийняття нових членів [18; 19; 20]. Для цих країн пріоритетом є збереження внутрішньої стабільності та інтеграційної здатності самого ЄС. Хоча вони підтримують демократичний розвиток України, їхній підхід до вступу нових членів залишається більш поміркованим, спрямованим на уникнення внутрішніх напружень у ЄС, а також пов'язано з необхідністю реформування ЄС, його інститутів та порядку голосування для забезпечення прийняття рішень у більшому ЄС. Окремим питанням також стоїть проблема збільшення фінансових витрат у разі прийняття нового члена ЄС [18; 21].

Отже, як дві найбільші економічні та політичні сили ЄС Німеччина та Франція мають вирішальний вплив на процеси прийняття рішень у Європейській Раді, Раді Європейського Союзу та Європейській комісії. Їх підтримка або нейтралітет можуть суттєво вплинути на швидкість і успішність переговорного процесу та власне ухвалення рішення про прийняття України до ЄС.

Ще одним прикладом формальної групи інтересів є країни Вишеградської групи (так звана Вишеградська четвірка), в якій останнім часом з'явилися ознаки можливого розколу через відмінності в позиціях Угорщини та Словаччини з одного боку і Польщі та особливо Чехії – з іншого по відношенню до членства України в ЄС [22].

2) група «Прихильники» – це держави-члени ЄС, які підтримують або висловлюють беззастережне «ЗА» прийняття України до ЄС та активно виступають за прискорення цього процесу і збільшення підтримки України з боку ЄС на цьому шляху. До цієї групи можна віднести країни Балтії – Латвію, Литву та Естонію, а також деякою мірою країни Північної Європи – Данію,

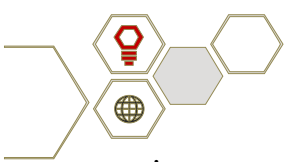

Швецію й Фінляндію. Ці країни сприймають Україну як стратегічного союзника у протистоянні російському впливу та потенційного партнера у зміцненні економічної стабільності регіону. Вони активно лобіюють пришвидшення процесу вступу України до ЄС і займають лідерську позицію в цьому питанні на рівні різних інститутів ЄС, таких як Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська Рада. Їх інтереси пов'язані як з політичною, так і безпековою сферою, оскільки вони розглядають Україну як буфер від російського впливу та потенційного агресора на східних кордонах ЄС [18; 23]. Вплив цих держав-членів на переговорний процес та прийняття рішення про приєднання України до ЄС може виражатися у тому, що завдяки своїм позиціям у Європейській Раді, Раді ЄС та підтримці в Європейському парламенті, високому авторитету у ЄС завдяки їхнім стандартам управління та демократії, ці країни можуть навести на користь України додаткові аргументи на переговорах, чинити суттєвий тиск на прискорення переговорного процесу та пом'якшення умов вступу для України.

3) група «Блокувальники» – це група держав-членів колишнього комуністичного простору у Центрально-Східній Європі (Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія, Болгарія), а також певною мірою, така держава-член, як Нідерланди, яка має певні претензії та висуває умови щодо прийняття України до ЄС, внаслідок чого їхня позиція безпосередньо істотно впливає на ведення переговорного процесу, а також схиляється на сторону «проти» щодо питання вступу нашої держави до ЄС [18; 24].

Так, Угорщина є одним із найбільш критичних членів ЄС щодо вступу України, часто висуваючи політичні претензії, зокрема щодо прав угорської меншини в Україні. Крім того, вона висловлює побоювання щодо можливих економічних наслідків розширення ЄС. Позиція Угорщини щодо вступу України відображає як внутрішні політичні міркування, так і відносини з Росією [25].

У свою чергу, Польща має дещо м'якшу, хоча й також негативну позицію в «українському питанні». Так, відповідно до нещодавніх публічних заяв міністра зовнішніх справ Р. Сікорського та міністра оборони В. Косіяка-Камиша, питання вступу може бути заблоковане у зв'язку з невирішеними

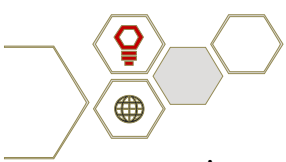
історичними питаннями, пов'язаними із належним розслідуванням та наданням дозволу на ексгумацію жертв Волинської трагедії [26]. Також, не слід забувати минулорічні протести фермерів проти транзиту українського зерна та інших сільськогосподарських продуктів через територію держави до ЄС і блокування кордону, незважаючи на загальну офіційну позицію ЄС про зняття квот та обмежень для українського експорту [27].

Болгарія та Румунія, що останнім часом долучилися до вказаних протестів, також мають певні претензії та заперечення щодо прискорення членства України до ЄС, у зв'язку з тим, що ці аграрні країни побоюються конкуренції з боку українського експорту [18; 28].

Цікава позиція Словаччини та чинного прем'єр-міністра країни Р. Фіцо, який наразі всупереч єдиній позиції ЄС симпатизує та готовий до співпраці з державою –агресором Російською Федерацією. Зокрема, головний урядовець країни, хоча публічно підтримуючи членство України в ЄС, минулого року ініціював заборону урядом Словаччини на імпорт та транзит сільськогосподарських товарів з України [29; 30].

Крім того, досвід ратифікації Угоди про Асоціацію України з ЄС від 2014 року [7; 31] показав, що проблемою для успішного проходження переговорного процесу та прийняття рішення про приєднання України до ЄС може виявитися така держава-член ЄС, як Нідерланди. Зокрема, перед наданням Україні статусу кандидата у члени ЄС прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте висловлювався про те, що на вступ України до Європейського Союзу знадобиться багато років, якщо рішення про переговори стосовно набуття Україною членства буде схвалене [32]. З іншого боку, за результатами минулорічних парламентських виборів найбільшу кількість голосів та місць у парламенті набрала ультраправа партія «Партія Свободи» на чолі з популістом Г. Вілдерсом, який публічно виступає проти надання допомоги Україні та якого ЗМІ вже «охрестили» послідовником угорського прем'єра В.Орбана [33].

Враховуючи вимоги принципу однастайності в прийнятті рішення про розширення ЄС, позиція названих держав-членів може суттєво уповільнити або

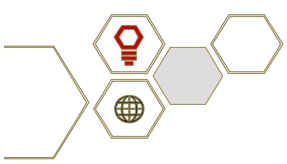
навіть заблокувати процес, якщо не буде досягнуто компромісу щодо їхніх вимог і ставлень. Крім того, вплив цих держав-членів посилюється підтримкою з боку частини громадськості та політичних сил всередині цих держав, які висловлюються проти подальшого розширення ЄС.

4) група «Нейтральні-обережні» – до цієї групи слід віднести членів ЄС, позиція яких невизначена або є нейтрально-посередньою чи обережною. Загалом, ці держави-члени не виступають ані «за», ані «проти» вступу України до ЄС, ставляться до переговорного процесу та процесу розширення ЄС шляхом прийняття нових членів без особливого ентузіазму, можуть прийняти сторону групи держав-членів «Ядро-центр», головним чином першочергово орієнтуючись на їх позицію. До цієї групи можна віднести такі держави-члени як Італія, Іспанія, Австрія, Чехія, Словенія.

Так, Італія та Іспанія зайняли позицію, близьку до нейтральної, в контексті вступу України до ЄС, хоча й відкриті для інтеграції України у випадку виконання нею всіх вимог [18; 19]. Італія та Іспанія очікують, що Україна продемонструє довготривалі зміни в управлінні економікою та виконає критерії Копенгагенських вимог, що включають верховенство права, захист прав меншин та боротьбу з корупцією [34].

Австрія також з обережністю ставиться до вступу України, часто підкреслюючи, що ЄС має спершу вирішити внутрішні проблеми інтеграції. Ця країна виступає за жорсткий контроль над виконанням Україною всіх критеріїв для вступу, включаючи верховенство права та антикорупційні реформи. Крім того, ця держава побоюється економічного навантаження, яке може створити розширення ЄС. Австрія може сповільнити процес, наполягаючи на проведенні довготривалих перевірок виконання Україною умов [19].

Переходячи до II рівня груп інтересів, у першу чергу слід наголосити на тому, що виділення груп інтересів, які існують в межах Європейському парламенту як одного із інститутів ЄС, в окремий рівень пов'язано з тим, що на відміну від інших інститутів ЄС, таких як Європейська Рада та Рада ЄС, склад парламенту формується шляхом голосування на виборах громадянами усіх 27

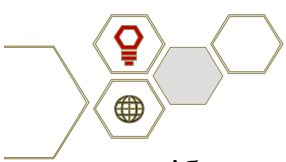

держав-членів з числа загальноєвропейських партій. За результатами виборів до Європейського парламенту формуються відповідні політичні групи з обраних політичних партій відповідно до ідеології, відтак депутати, які можуть бути представниками різних політичних сил, не завжди співпадають з партійною приналежністю голів і представників відповідних держав та урядів держав-членів ЄС. Крім того, остаточне рішення про вступ України до ЄС приймають держави-члени ЄС на наднаціональному рівні в межах Європейської Ради та на міжурядовому рівні в межах Ради ЄС, але Європейський парламент відіграє важливу роль у формуванні політичної підтримки цього процесу.

За результатами останніх виборів до Європейського парламенту, які відбулись у червні 2024 року, у складі парламенту сформувались наступні 8 політичних груп: 1) «Європейська народна партія» (188 місць); 2) «Прогресивний альянс «Соціалістів та демократів» (136 місць); 3) «Патріоти» (84 місця); 4) «Консерватори та Реформісти» (78 місць); 5) «Оновлення Європи» (77 місць); 6) «Зелені /Європейський вільний альянс» (53 місця); 7) «Ліві» (46 місць); 8) Європа суверенних націй (25 місць) і незалежні депутати, які не входять до складу жодної групи – 33 місця [35].

Характеризуючи вказані політичні групи Європейського парламенту за їх ставленням та позицією щодо майбутнього членства України в ЄС, слід зазначити, що більшість політичних груп висловлюють підтримку вступу України до Європейського Союзу, особливо з огляду на російську агресію та прагнення України інтегруватися в європейську спільноту. До основних політичних груп, які підтримують цю ідею, відносяться: Європейська народна партія (EPP), Прогресивний альянс соціалістів і демократів (S&D), група «Оновити Європу» (Renew Europe), «Зелені/Європейський вільний альянс» (The Greens/EFA) та Європейські консерватори та реформісти (ECR) [36].

Так, Європейська народна партія, як найбільша політична група в Європарламенті, активно підтримує європейські прагнення України. Депутати цієї групи вважають Україну важливим партнером, який поділяє європейські цінності демократії, верховенства права та прав людини. У свою чергу, така

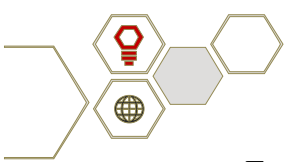

ліберальна група Європарламенту як «Оновити Європу» активно виступає за розширення ЄС та підтримку країн, які прагнуть стати його членами, а також наголошують на стратегічному значенні України для безпеки та стабільності Європи. Група «Європейські консерватори та реформісти» підтримує вступ України, вбачаючи в ній союзника в боротьбі проти російської агресії та партнера для зміцнення європейської ідентичності.

До основних політичних груп у Європейському парламенті, які висловлюють скептицизм або відкрито заперечують проти розширення ЄС, включаючи вступ України, можливо віднести групи: «Ідентичність і демократія» (союзниками якої є правопопулістські та євроскептичні партії, наприклад, французьке Національне об'єднання (RN), італійська Ліга, угорська партія «Фідес», що традиційно на державному рівні виступає проти розширення ЄС), а також група «Ліві» (представники цієї групи, яка об'єднує європейські ліві та комуністичні партії, скептично ставляться до вступу України) [37].

Причини такого ставлення можуть варіюватися від внутрішньополітичних мотивів, страхом перед економічними та соціальними наслідками для ЄС, побоювання щодо економічної та військової інтеграції України в рамках більш широкого альянсу між ЄС і НАТО, до ідеологічних переконань (зокрема, ідеологія національного суверенітету, що виступає проти подальшої інтеграції та розширення ЄС, збільшення впливу та повноважень інститутів ЄС над національними урядами) [37].

Розглядаючи III рівень груп інтересів у ЄС «Неурядові громадські організації», слід зазначити, що до вказаного рівня слід відносити різного роду групи інтересів (громадські, бізнесові та лобістські організації тощо) міждержавного, наднаціонального рівня, європейські неурядові організації, такі як, наприклад, Європейська бізнес-конфедерація (BusinessEurope), Європейська асоціація ремісників, малих і середніх підприємств (UEAPME), Європейська асоціація роботодавців (CEEP), Європейська конфедерація профспілок (ETUC), Greenpeace EU, Європейська платформа соціальних НУО (Social Platform) та інші [19; 38].

Безумовно, до груп інтересів, які активно беруть участь у політичних дебатах про вступ України до ЄС, слід віднести Європейський фонд підтримки демократії (EED), Європейська рада з міжнародних відносин (ECFR), Promote Ukraine, Центр європейської політики (EPC) [19; 38].

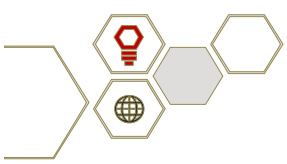
Вказані неурядові організації (НУО) поділяють європейські прагнення України з точки зору захисту демократії, прав людини та верховенства права. Ці НУО проводять активні кампанії на підтримку вступу України, підкреслюючи її поступ у реформах і впровадженні європейських стандартів, виступають за членство України в ЄС як засіб зміцнення європейської безпеки та демократичних цінностей, а також лобіюють політику, спрямовану на вступ України до ЄС і поглиблення співпраці [38].

Деякі бізнес-асоціації (промислові та торговельні асоціації) й великі корпорації в ЄС підтримують вступ України, вбачаючи в цьому можливість для розширення ринків і вигідних інвестицій. Україна має багаті природні ресурси, а також високий потенціал у сільському господарстві, ІТ та виробництві, що приваблює європейських інвесторів і підприємців [19].

У свою чергу, екологічні організації в ЄС поки займають нейтральну позицію щодо вступу України. З одного боку, Україна може стати значним партнером у проектах з декарбонізації та розвитку зеленої енергетики, проте її енергетична залежність від вугілля та інші екологічні проблеми змушують ці групи оцінювати реальний прогрес України у сфері сталого розвитку перед підтримкою її вступу. Можливо, насторожує ці організації й погіршення екологічної ситуації в Україні внаслідок бойових дій і постійних бомбардувань з боку росії [39].

До груп інтересів цього рівня – неурядових організацій, які скептично ставляться до вступу України до ЄС, слід віднести Фонд «Нова Європа» (New Europe Foundation), Європейський центр за право та справедливість (ECLJ), Європейська платформа євроскептиків та ін. [19].

Їх позиція щодо України обґрунтована побоюванням збільшення витрат на підтримку нового члена і відповідно зменшення «пирога» для країн-акцепторів,

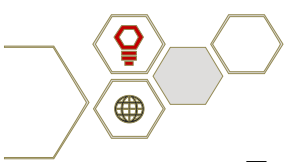

а отже, економічного навантаження, а також адміністративних викликів для самого ЄС.

Водночас не слід забувати, що у всіх групах держав-членів, незважаючи на їхню підтримку, блокування чи нейтралітет у питанні вступу України до ЄС, діють також різні групи інтересів, які виступають проти вступу України до ЄС або висувають певні вимоги щодо такого вступу. Так, до IV рівня слід віднести різної чисельності групи інтересів, які діють в кожній із 27-ми держав-членів ЄС. Їх можливо згрупувати по напрямку та виду діяльності, виділяючи зокрема такі групи інтересів, як: 1) політичні групи (правлячі, опозиційні, євроскептичні, консервативні, популістські, праворадикальні чи ультраправі та проросійські партії); 2) бізнес організації та асоціації; 3) інші громадські організації та рухи (наприклад, націоналістичні, історичні тощо). [40]

Впливові політичні партії та рухи євроскептиків у таких країнах, як Франція, Італія та Нідерланди, виступають проти розширення ЄС, у тому числі за рахунок України. Вони вбачають у цьому загрозу для національного суверенітету та додаткове фінансове навантаження на бюджети країн-членів. Зокрема, ці партії часто наголошують на необхідності вирішення внутрішніх проблем ЄС до того, як розглядати питання розширення. Окремо слід виділити проросійські впливові групи, які діють в різних державах-членах ЄС. Через тісні економічні зв'язки з Росією деякі бізнес-групи та політики в ЄС ставляться критично до інтеграції України. Вони занепокоєні можливим погіршенням економічних відносин із Росією, що може негативно вплинути на їхні бізнес-інтереси, особливо в сфері енергетики та сировинних ресурсів [41].

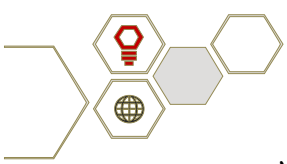
Аналізуючи вказані групи інтересів окремо по державах-членах ЄС, можна виокремити такі групи (на прикладі Німеччини, Франції, Італії, Іспанії, Австрії, Польщі, Угорщини та Словаччини) (таблиця 2) [18; 34; 42]:

Таблиця 2. Групи інтересів у ключових для процесу європейської інтеграції України країнах-членах ЄС

Німеччина	Франція	Італія	Іспанія
- політичні партії (ХДС/ХСС, СДПН, «Зелені», «Альтернатива для Німеччини»); -бізнес-групи; - фермерські асоціації	- політичні партії (проєвропейські, євроскептичні та популістські (Національне об'єднання), консервативні); - бізнес асоціації	- політичні партії (проєвропейські, євро скептичні та популістські «Рух 5 зірок»), консервативні); - бізнес асоціації	Політичні партії (проєвропейські, євро скептичні консервативні), бізнес асоціації
Австрія	Польща	Угорщина	Словаччина
Політичні партії (проєвропейські, проросійські консервативні), бізнес асоціації	- політичні партії («Право і справедливість», «Громадянська платформа», «Конфедерація») - аграрні групи та фермерські асоціації; - націоналістичні та історичні організації	Політичні партії («Фідес», «Демократична коаліція»); - націоналістичні та правоконсервативні групи; - аграрні бізнес-групи	- політичні партії (проєвропейські та проросійські); - аграрні бізнес-групи та фермерські асоціації

Важливо зазначити, що на позицію, активність та успішність діяльності тієї чи іншої групи інтересів в державах-членах ЄС беззаперечно впливає також підтримка та настрої громадян цих держав. Як свідчать дані Євробарометру [42], в державах-членах з низькою підтримкою населенням процесу розширення ЄС в цілому та приєднання України як нового члена зокрема, особливо яскраво прослідковується наявність відповідних груп інтересів та їх значна підтримка, що дозволяє таким групам активно впливати на саму політику розширення ЄС, хід переговорного процесу та власне прийняття рішення про приєднання нових членів до ЄС у межах діяльності та роботи відповідних інститутів ЄС – суб'єктів прийняття рішень, таких як Європейська Рада, Рада ЄС та Європейська комісія. Особливо яскраво демонструє розуміння цієї проблематики ситуація з прийняттям рішення про надання Україні статусу держави-кандидата у члени ЄС у грудні 2023 року, яке ризикувало бути не прийнятим з огляду на вимогу

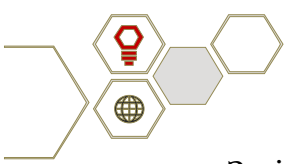

одностайності у голосуванні, якщо б не процедурні хитрощі, як-от вихід угорського прем'єр-міністра В. Орбана під час прийняття цього важливого для України рішення, на перерву на каву [43].

Вплив груп інтересів щодо процесу приєднання до ЄС та прийняття рішення про вступ України до ЄС на всіх рівнях може виражатися у таких формах, як політичний тиск і підтримка (політичні групи та неурядові організації, які активно підтримують Україну, часто виступають ініціаторами політичних заяв, підкріплених конкретними діями на рівні Європарламенту та Європейської комісії); лобіювання в Європарламенті (промислові та бізнес-групи активно співпрацюють з членами Європарламенту для створення сприятливих умов для інтеграції України, наголошуючи на економічних вигодах); вплив на суспільну думку і медійні кампанії (неурядові та правозахисні організації, що підтримують Україну, активно працюють з громадськістю, використовуючи медіа, щоб сформуванати позитивне ставлення до України серед громадян ЄС); посилення опозиційного тиску (популістські, євроскептичні партії та проросійські групи також використовують свої ресурси для просування думки проти розширення ЄС, піднімаючи питання додаткових витрат на підтримку нових членів та можливих соціальних наслідків та ін.).

Висновки. Процес прийняття рішення про вступ України до ЄС є багатокомпонентним і залежить від балансу між підтримкою та опозицією різних груп інтересів серед держав-членів ЄС, що виражається у багаторівневності відповідних груп інтересів, враховуючи особливу правову природу ЄС, його інституційна структура, механізми прийняття рішень та склад основних суб'єктів прийняття рішення про приєднання нових членів ЄС.

З одного боку, підтримка з боку центральноєвропейських держав, бізнес-асоціацій та неурядових громадських організацій зміцнює перспективи України, створює значний потенціал для просування переговорів, водночас обережність Німеччини, Франції та нейтральних країн спонукає до ретельного виконання умов.

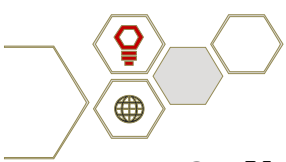
З іншого боку, стримана позиція великих держав, вплив критично налаштованих Угорщини, Словаччини, Нідерландів, можливе блокування процесів з боку Польщі, Болгарії та Румунії, протидія євроскептиків і проросійських сил показує, що вступ України до ЄС буде супроводжуватися тривалими переговорами та компромісами, можливе уповільнення і навіть блокування цього процесу. Прогнозувати результат цього балансу складно, але очевидно, що вступ України до ЄС вимагатиме ще значних зусиль як з боку України, так і від її європейських прихильників.

Вступ України до ЄС не тільки відображає політичні та економічні вимоги, а й є викликом для єдності ЄС як спільноти. Підтримка або опір з боку держав-членів матиме вирішальний вплив на політичне рішення про вступ України до Європейського Союзу.

Серед перспектив подальших досліджень має сенс більш детальний розгляд і аналіз позицій та можливого впливу основних груп інтересів на кожному із чотирьох рівнів груп інтересів, представлених у даній статті. Заслуговує на увагу й дослідження стратегій дії України, її державних органів та неурядових організацій, залучених до євроінтеграційних процесів, а також відповідних лобістських організацій на рівні ЄС, в контексті визначення та пропонування можливих заходів щодо збільшення чи підтримки на високому рівні впливу груп інтересів в ЄС, які позитивно налаштовані щодо подальшого розширення ЄС та приєднання України як нового члена до ЄС, а також заходів щодо зменшення чи подолання впливу опозиційних груп інтересів в ЄС, які виступають проти розширення ЄС на схід та проти вступу України до ЄС з метою вирішення практичних питань, що виникають у процесі вступу України до ЄС.

Список використаних джерел

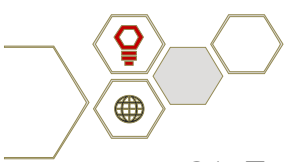
1. Собенко Н., Зябкін А. Боррель анонсував переговорні кластери з Україною на вступ до ЄС у 2025 році. Суспільні новини. 11.11.2024. <https://suspilne.media/877623-borrel-anonsuvav-peregovorni-klasteri-z-ukrainou-na-vstup-do-es-u-2025-roci/>.

2. У ЄС бачать можливість відкрити всі переговорні кластери про вступ України цього року. Суспільне Новини. <https://suspilne.media/1028789-u-es-bacat-mozlivist-vidkriti-vsi-peregovorni-klasteri-pro-vstup-ukraini-cogo-roku/>
3. Olson, Mancur. The logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups. Cambridge, Harvard University Press. 1965 (20th printing, 2002).
4. Єремєєва І.А., Шаповал В.А. Групи інтересів як суб'єкти політики. Науковий журнал «Політикус». Випуск 2. 2016. с. 76-80. http://www.politicus.od.ua/2_2016/18.pdf.
5. Truman, D. (1951), The Governmental Process, N.Y., USA, pp. 15-25. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.216238>.
6. Putnam R. Diplomacy and domestic politics: logic of two-levels games. International Organisation. Vol. 42. #3. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/abs/diplomacy-and-domestic-politics-the-logic-of-twolevel-games/B2E11FB757C4465C4097015BD421035F>.
7. Дем'янчук О. П., Леденьова А. В. Угода про асоціацію між Україною та ЄС крізь призму моделі "дворівневої гри" Роберта Патнєма / // Наукові записки НаУКМА : Політичні науки. - 2016. - Т. 186. - С. 3-8.
8. Dür, Andreas & De Bièvre, Dirk, 2007. "The Question of Interest Group Influence," Journal of Public Policy, Cambridge University Press, vol. 27(1), pages 1-12, May. Див. також:
9. Dür, Andreas, De Bièvre, Dirk, 2007. "Inclusion without Influence? NGOs in European Trade Policy," Journal of Public Policy, Cambridge University Press, vol. 27(1), pages 79- 101, May. https://ideas.repec.org/a/cup/jnlpup/v27y2007i01p79-101_00.html.
10. Україна може стати членом ЄС до 2030 року – Мішель. Аналітичний портал «Слово і Діло». 04.10.2023. <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/04/novyna/polityka/ukrayina-mozhe-staty-chlenom-yes-2030-roku-mishel>.

11. Majority of EU voters in favour of Ukraine joining the EU, exclusive IPSOS/Euronews poll finds. Euronews. 04.04.2024. <https://www.euronews.com/my-europe/2024/04/04/majority-of-eu-voters-in-favour-of-ukraine-joining-the-eu-exclusive-ipseuronews-poll-fin> .
12. Consolidated version of the Treaty on European Union. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016M049>.
13. The presidency of the Council of the EU. European Council and Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/presidency-council-eu/>.
14. Types of institutions and bodies. European Union. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en.
15. European parliament. <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
16. Steps towards joining. European Commission. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/steps-towards-joining_en
17. 2023 State of the Union Address by President von der Leyen. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). 1/09/2023. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/2023-state-union-address-president-von-der-leyen-2023-09-13_en .
18. Бакун С. Вступ України до ЄС: які країни виступають проти та чому. 18 листопада 2023. <https://vlada.progroshi.news/news/vlada/derzhava/vstup-ukrajini-do-yes-yaki-krajinivistupayut-proti-i-chomu-12490.html>.
19. Бібер Ф., Булана О., Делькур Л., Дяченко С. та ін. Реалістичний шлях вступу України до ЄС. ГО «Український центр європейської політики». Київ. 2023. [https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/ukraine accession to eu realistic path full paper ukr.pdf](https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/ukraine%20accession%20to%20eu%20realistic%20path%20full%20paper%20ukr.pdf).
20. The War Against Ukraine and the EU. Facing New Realities. Edited by Claudia Wiesner, Michèle Knodt. Fulda, Hessen, Germany. 2024. Patrick Müller, Peter Slominski. Chapter 6, 8. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-35040-5>.

21. Emerson, Michael. The Potential Impact of Ukrainian Accession on the EU's Budget – and the Importance of Control Valves. Policy paper. Sept. 2023. <https://icds.ee/en/the-potential-impact-of-ukrainian-accession-on-the-eus-budget-and-the-importance-of-control-valves/>.

22. Ukraine as a candidate for the accession to the European Union. Report. Polish Robert Schuman Foundation and the Konrad Adenauer Foundation. <https://www.kas.de/documents/279510/22888893/Ukraine+as+a+Candidate+for+the+Accession.pdf/d6ca4ba8-b4e4-532f-1f35-71c538cb148a?version=1.0&t=1702636431106>.

23. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Центр Разумкова. №1-2 (187-188) 2022. https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf.

24. The War Against Ukraine and the EU. Facing New Realities. Edited by Claudia Wiesner, Michèle Knodt. Fulda, Hessen, Germany. 2024. Patrick Müller, Peter Slominski. Chapter 6, 8. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-35040-5>.

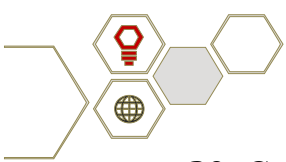
25. Орбан: Угорщина виступає проти вступу України до ЄС. DW. 08.12.2023. <https://www.dw.com/uk/orban-ugorsina-vistupae-proti-vstupu-ukraini-do-es/a-67675326>.

26. МЗС: Польща порушить тему Волинської трагедії у першому розділі переговорів щодо членства України в ЄС. Радіо Свобода. 30.09.2024. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-ukrayina-volyns%CA%B9ka-trahediya-yes/33140823.html>.

27. Цюпин Б. Чому протестують європейські фермери і згадують про Україну? Голос Америки. 31.01.2024. <https://www.holosameryky.com/a/7464653.html>.

28. Undermining Ukrainian European integration discrediting attempts in the information space of Romania and Bulgaria. Ukraine crisis media center. <https://uacrisis.org/wp-content/uploads/2024/06/4-Undermining-Ukrainian-European-Integration.pdf>.

29. Словаччина розширить свою заборону на імпорту агропродукції з України. Суспільні новини. 29.11.2023. <https://suspilne.media/628228-slovaccina-rozsirit-svou-zaboronu-na-import-agroprodukcii-z-ukraini/>.

30. Словаччина стовідсотково підтримує вступ України в ЄС, але проти НАТО. iPress. 07.10.2024.

https://ipress.ua/news/my_holodno_stavymosya_do_chlenstva_ukrainy_v_nato_ale_s_hchodo_yevrosoyuzu_na_100_pidtrymuemo_fitso_363101.html.

31. Референдум у Нідерландах: 61% проти асоціації з Україною. Українська правда. 07.04.16. <https://www.pravda.com.ua/news/2016/04/7/7104674/>.

32. Рютте: На вступ України до ЄС знадобиться багато років, якщо переговори розпочнуться. УНІАН. 14.12.2023. <https://www.unian.ua/politics/ryutte-na-vstup-ukrajini-do-yes-znadobitsya-bagato-rokiv-yakshcho-peregovori-rozpochnutsya-12483393.html>.

33. Перемога Вільдерса в Нідерландах може вплинути на допомогу ЄС для України. Зміна. 23.11.2023. <https://zn.ua/ukr/WORLD/politico-peremoha-vildersa-v-niderlandakh-mozhe-vplivuti-na-dopomohu-jes-dlja-ukrajini.html>.

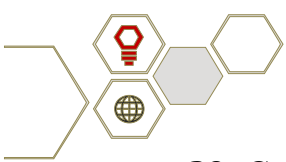
34. Ukraine as a candidate for the accession to the European Union. Report. Polish Robert Schuman Foundation and the Konrad Adenauer Foundation. <https://www.kas.de/documents/279510/22888893/Ukraine+as+a+Candidate+for+the+Accession.pdf/d6ca4ba8-b4e4-532f-1f35-71c538cb148a?version=1.0&t=1702636431106>.

35. 2024 European election results. Politico. <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-election/>.

36. The Political groups of the European Parliament. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/organisation-and-rules/organisation/political-groups>

37. Вибори до Європарламенту: які результати показали партії з антиукраїнською риторикою. Слово і діло. Аналітичний портал. 10.06.2024. <https://www.slovoidilo.ua/2024/06/10/infografika/polityka/vybory-yevroparlamentu-yaki-rezultaty-pokazaly-partiyi-antyukrayinskoyu-rytorykoyu>.

38. 25-ті Щорічні Загальні Збори Європейської Бізнес Асоціації. European Business Association/ 20.11.2024. <https://eba.com.ua/25-ti-shhorichni-zagalni-zbory-yevropejskoyi-biznes-asotsiatsiyi/>

39. Стан екології України під час війни: нові виклики перед суспільством. Abiznes, 26.05.2025. <https://abiznes.com.ua/stan-ekolohii-ukrainy-pid-chas-viyny-novi-vyklyky-pered-suspilstvom-1725/>

40. Телешун С., Рейтерович І. «Роль публічної політики у забезпеченні функціональності груп інтересів в Україні». Вісник НАДУ № .3/2013. С. 70-76. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vnadu_2013_3_13

41. Війна слів і сенсів: Центрально-Східна Європа у боротьбі з російськими наративами (підсумковий аналітичний звіт). Детектор медіа. 30.04.2024. https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/226165/2024-04-30-viyna-sliv-i-sensiv-tsentralno-skhidna-ievropa-u-borotbi-z-rosiyskymy-naratyvamy-pidsumkovyy-analitychnyy-zvit/.

42. Majority of EU voters in favour of Ukraine joining the EU, exclusive IPSOS/Euronews poll finds. Euronews. 04.04.2024. <https://www.euronews.com/my-europe/2024/04/04/majority-of-eu-voters-in-favour-of-ukraine-joining-the-eu-exclusive-ipseuronews-poll-fin>.

43. Орбан вийшов із зали: в ЄС розповіли, як ухвалили рішення щодо України. Факти. 14.12.2023. <https://fakty.com.ua/ua/svit/20231214-orban-vyjshov-z-zaly-v-yes-rozpovily-yak-uhvalyly-rishennya-shhodo-ukrayiny/>